

ОСОБЛИВОСТІ ВИРОЩУВАННЯ СОНЯШНИКУ В УКРАЇНІ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Москалюк Н.В., Сташків І.П., Прокопів І.Б.

Тернопільський національний педагогічний
університет імені Володимира Гнатюка

E-mail: moskalyuk@chem-bio.com.ua; stashkiv@chem-bio.com.ua; prokopiv@chem-bio.com.ua

В умовах посилення російської воєнної агресії, перед українськими аграріями постають нові проблеми і виклики. Нестабільна економічна ситуація в країні, бойові дії, заміновані території, часті тривоги змушують добре обдумувати і планувати особливості вирощування і рентабельність нового урожаю, адже від врожайності залежить продуктова безпека не лише України, а й інших країн світу. В час погіршення екологічних умов, деградації ґрунтів, проблеми з виробництвом безпечних для людини продуктів харчування породжують необхідність пошуків нових шляхів розвитку безпечних, адаптованих до конкретних ґрунтово-кліматичних умов культур, так як сільське господарство є однією з найбільш уразливих галузей.

У структурі вирощування сільськогосподарських олійних культур в Україні провідне місце займає соняшник, його вирощування та переробка є важливими складовими агропромислового напрямку економіки [3]. Попит на насіння, соняшникову олію та відходи переробки, як корми для тваринництва, постійно зростають, тому площі вирощування соняшнику стабільно збільшуються [1]. Україна є вагомим продавцем насіння соняшнику та соняшникової олії на світовому ринку.

Згідно статистичних даних [4], за останнє десятиріччя в Україні площа, зайнята під соняшником, збільшилася на 37% з 4,53 млн га до 6,22 млн га. За підсумками сезону 2020 року, було зібрано 14 млн тонн, що на 12% більше, ніж у 2019 році, з одного гектара в середньому було прибрано 22 ц/га. У 2021 році у Запорізькій області, частина якої зараз окупована, найбільше зібрали врожаю пшениці, кукурудзи та соняшника. В Херсонській області у 2021 році найбільший був урожай

овочевих культур відкритого ґрунту, пшениці, соняшника та ячменю [4].

В 2022 році українські аграрії зібрали з площі 4,8 млн га (99%) і намолотили 10,5 млн тонн насіння за врожайності 21,7 ц/га. Більше 1 млн тонн соняшнику зібрали лише в трьох областях, а саме: на Кіровоградщині (1,296 млн тонн), Полтавщині (1,168 млн тонн) та Дніпропетровщині (1,02 млн тонн) [2].

Через несприятливі погодні умови осені і обставини, пов'язані з війною, частина посівів соняшнику залишилася на полі. Так, за офіційними даними, аграрії не дозбирали на Дніпропетровщині близько 5,5% соняшнику, Харківщині – 2,5%, Сумщині – 1,4%, Чернігівщині, Хмельниччині, Тернопільщині та Львівщині – менше 1% в кожній області [1]. Найвища середня врожайність соняшнику відзначена на Хмельниччині і становить 30,2 ц/га.

Українським аграріям довелося зіткнутися з багатьма новими викликами. Найголовніший з них – це скорочення площі, придатної для сівби, адже значна частина українських територій була або є частково замінованою, інша територія тимчасово окупована росією, також ускладнилася логістика, блокування зернового коридору, подорожчання насіння, добрива, пального тощо.

В умовах війни, аграріям довелося змінювати географію сівби й на певних територіях вирощувати більше культур, які не є типовими для конкретного регіону. Наприклад, у Кіровоградській області через економічні та зовнішні фактори зросли посіви кукурудзи та соняшника. Цього року в Міністерстві аграрної політики очікують, що площі земель, на яких сіють зернові та зернобобові культури, скоротяться на 1,4 млн гектарів – до 10,2 млн гектарів, а площі під основні види олійних можуть збільшитися. Наприклад, по соняшнику – на 476 тис. га, до 5,6 млн га, ріпаку – на 110 тис. га, до 1,4 млн га, соєвих бобів – на 334 тис. га, до 1,8 млн га [1].

За попередніми прогнозами, планується зібрати олійних більше: 19,2 млн тонн проти 18,2 млн тонн минулого року. Найбільшу частку в них займає соняшник (11,5 млн тонн). На даний час, на території Тернопільської області засіяно 23,3 тис. га

соняшником [4].

Соняшник – типовий представник родини Айстрових (*Asteraceae*) роду *Helianthus*, предки якого походять з посушливих степів Північної Америки, а батьківщиною культурних видів є континентальні степи східноєвропейської частини материка. Основоположником майже всіх сучасних сортів і гібридів вважають сорт ВНІМК 1646, створений на базі місцевої популяції села Андріївка в Україні. Для соняшнику властива висока екологічна пластичність, що допускає вдало вирощувати його в умовах Степу і Лісостепу, а також в умовах Полісся. Насіння містить до 50% жиру та до 19% протеїну й широко використовується у харчовій промисловості [5].

Слід врахувати, що вартість насіння соняшнику безпосередньо залежить від ряду показників. Весь соняшник, який вирощується у нас в країні, відповідає всім вимогам ДСТУ. Залежно від якості, існує поділ його за класами і призначенню. Існують наступні основні призначення соняшнику: на соняшникову олію, на кондитерські вироби і на олеїнову кислоту. Під час виготовлення олії насіння діляться на перший, другий і третій класи. Приналежність до групи призначення і класу залежить від цілого ряду показників, основні – вміст олії і кислотність. Соняшник за ступенем олійності 50% і вище, відноситься до 1 класу, 45% і вище – до 3 класу. Разом з цим, рівень олійності при виробництві кондитерських виробів не повинна перевищувати 42%. Важливими показниками, які впливають на призначення соняшнику, а отже, впливають і на вартість насіння, є вологість і засміченість. Сухими прийнято вважати насіння, які мають вологість від 6 до 8% [5].

Кожного року у світі виробляється приблизно 60 млн тонн рослинної олії, з яких більшість використовується у харчуванні. Війна впливає на посівну, проте, вчені спрямовують свої зусилля на підвищення виробництва та більш глибоке вивчення біологічних властивостей соняшнику.

Список літератури:

1. Гаврилюк А. Валовий збір соняшнику. AgroTimes, 2023. URL: <https://agrotimes.ua/agronomiya/valovyj-zbir-sonyashnyku-perevyshhyv-1-mln-tonn-lyshe-u-troh-oblastyah/> (дата звернення 26.04.2023).

2. Дячкіна А., Гордійчук Д. Посівна кампанія-2023: як аграрії почали сезон і чи загрожує Україні дефіцит продуктів. Економічна правда, 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/03/27/698430> (дата звернення 26.04.2023).
3. Підвищуємо врожай соняшнику. URL: <https://agrotimes.ua/article/pidvyshhuyemo-vrozhaj-sonyashnyku/> (дата звернення 26.04.2023).
4. Посівна онлайн 2022/2023 (онлайн карта). URL: <https://latifundist.com/posevnaya-online-2023> (дата звернення 2.05.2023).
5. Троценко В. Соняшник: методи створення вихідного матеріалу та селекція: монографія. Суми: Університетська книга, 2022. 286 с.

УДК 581.112: 631.8: 633.36/37

ВПЛИВ МІКРОБНИХ ПРЕПАРАТІВ НА ПОКАЗНИКИ ВОДООБМІНУ ЛИСТКІВ НУТУ ЗВИЧАЙНОГО (*CICER ARIETINUM* L.)

**¹Пида С. В., ¹Чернік І. В., ¹Москалюк Н. В., ¹Мацюк О. Б.,
²Гончар Ю. О.**

¹Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

²Інститут сільськогосподарської мікробіології і агропромислового виробництва НААН України

E-mail: pyda@chem-bio.com.ua

Нут звичайний є високобілковою харчовою і кормовою рослиною світового землеробства. В умовах зміни клімату у найближчі роки може стати однією із перспективних зернобобових культур Лісостепу України, оскільки характеризується високою посухо- та жаростійкістю завдяки добре розвиненій кореневій системі і незначній кількості витрати води на одиницю сухої речовини. Особливе значення в розробленні технологій вирощування нуту займають мікробіологічні препарати, оскільки дана культура утворює взаємовигідне співжиття з азотфіксувальними мікроорганізмами. Діазотрофи позитивно впливають як на агроценози, так і на